

Mieczysław Rodziewicz

Aleksandria. Kom el Dikka

Informator Archeologiczny : badania 14, 276-277

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

EGIPT

ALEKSANDRIA
Kom el Dikka

Polska Stacja Archeologii
Śródziemnomorskiej
w Kairze
Egipska Służba Starożytności

Badania prowadził dr Mieczysław Rodziewicz. Finansowała Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej. Dwudziesta kampania wykopaliskowa. Zabudowa miejska od V do VIII w.

Badania wykopaliskowe prowadzono bez przerwy cały rok w kilku sektorach /ze względów klimatycznych oraz technicznych - wywózka ogromnej ilości ziemi wyeksplorowanej w latach ubiegłych/.

W kwartale mieszkalnym eksplorowano ulicę R4 na całej jej osiągalnej w tym roku długości do poziomu ca 8,20-9,40 m.n.p.m., uformowanego po katastrofie lub trzęsieniu ziemi. Po wschodniej stronie ulicy, wzdłuż masywnego muru otaczającego cysterne wyeksplorowaliśmy zwaliska bloków wapiennych, których nie uprzętnięto z ulicy, lecz pozostawiono, użytkując tylko wschodnią, wąską jej partię. Dlatego powstał zróżnicowany poziom ulicy, który według wstępnych analiz datuje się na VI w.n.e. Później został on wyrównany kolejnymi warstwami kumulacyjnymi, do poziomu ca 10 m.n.p.m., tj. do poziomu ostatniej zabudowy mieszkalnej już z okresu wczesnego średniowiecza, o której informowaliśmy w roku ubiegłym. Warto tylko przypomnieć, że powyżej znajdowały się cztery metry wysypisk miejskich wczesnośredniowiecznych oraz tylko jedna warstwa grobów tzw. górnej muzułmańskiej nekropoli x XII-XIII wieku, wyeksplorowanej w latach ubiegłych.

Badana była również cysterńa z dwóch stron. W pierwszej południowej części, położonej bezpośrednio przy ogrodzeniu straży pożarnej, po wyeksplorowaniu grobów nekropoli muzułmańskiej odsłonięto masywny mur z bloków wapiennych, półkolistą okalający cysterne od południa i zachodu. Jest to ten sam mur, który odsłonięto w jej zachodnio-północnej partii w latach 1968/69, usytuowany tam na linii N-S. Półkolisty przebieg muru w części południowej został wyjaśniony w ostatnim sezonie, ponieważ na bardzo wysokim poziomie bliżej centrum cysterny odsłonięta została kamienna, prostokątna obudowa studni, która funkcjonowała w ostatniej fazie użytkowania tej budowli a wzmiankowany wyżej mur funkcjonował jako oporowy w stosunku do wielkiej masy ziemi ulokowanej celem utworzenia platformy dla zwierząt obracających sakhiję, typowo egipskie, do dziś jeszcze istniejące urządzenie do przelewania wody z niższego na wyższy poziom. Studnia ta przestała funkcjonować na początku VII wieku. Dzięki temu uzyskaliśmy jeszcze jedną informację dotyczącą nie tylko końca użytkowania cystern, ale również baśni.

Na północ od cystern eksplorowana była przestrzeń między tym budynkiem a linią wielkiego muru południowego łaźni. Fragment tego muru był odsłonięty dawniej w fazie wykopalisk sondażowych w 1963 roku i wiadomo było z późniejszych badań, że dalsze jego części na północy i południu są bardzo źle zachowane. W związku z tym sprawdzono w tym roku jego stan zachowania w części wschodniej, oraz badano możliwie szczegółowo datę jego destrukcji. Okazało się, że rozebrano go po okresie użytkowania górnej nekropolii, po jej zasypaniu, tj. w końcu XIV i na początku XV w. Historycznie jest to dość skomplikowane, ponieważ miasto w 1365 roku zostało spalone przez ekspedycję cypryjską wysłaną przez króla Cypru Piotra I, i później już nie podniosło się z ruin. Jednakże z opisów Nuwairiego, który jeszcze kilka lat mieszkał w Aleksandrii po katastrofie, wynika, że odbudowane zostały mury miejskie, dla utrzymania wartości militarycznych miasta. Przypuszcza się więc, że rozbiórka tego muru, oraz całego frontonu łaźni, miała dostarczyć materiału budowlanego do rekonstrukcji murów miejskich, które jak wiemy z późniejszych opisów europejskich podróżników były w zadziwiająco dobrym stanie, zaś miasto w godnym pożałowania. Eksploracja przestrzeni między tym murem a budynkiem cysterny bardzo żmudna, pozwoliła jednak zidentyfikować wielki nasyp ziemny z V i VI wieku, mający na celu wsparcie już wówczas słabych murów cysterny.

Oprócz znacznej ilości ciekawych okazów ceramiki z tego okresu pozyskano pięć ostrakonów, dotychczas bardzo rzadkich na terenie przez nas badanym, o treści handlowej. W drugim półroczu badania przesunięto na zachodnie tereny łaźni, gdzie misja uzyskała dostęp do terenów zajmowanych od 1967 r. przez oddział wojskowy, mający tam swoje obozowisko. Cały ten obszar, na którym w głębokich wkopach stały samochody i urządzenia wojskowe, wyczyszczono oraz przygotowano do systematycznej eksploracji. Na przedłużeniu portyku północnego łaźni odsłonięto i wyeksplorowano górną i dolną nekropole muzułmańską oraz odsłonięto poziom przedarabski, w którym zachowały się fragmenty murów północnej i południowej zabudowy portyku oraz w części południowej zarys budynku z małą absydą, w narożniku południowo-wschodnim. Obecnie prace są prowadzone dalej na zachód, na linii ulicy biegnącej przed teatrem oraz za nią, gdzie jest odsłonięta na dużej płaszczyźnie nekropola górna. Wśród drobnych znalezisk z tego terenu najcenniejszymi są napisy na kościach i fragmentach czaszek, zawierające magiczne zaklęcia. Równocześnie prowadzone są prace zabezpieczające i konserwatorskie, głównie w łaźni i cysternach. W domach mieszkalnych konserwowano freski zachowane in situ na ścianach.

BIR KISEIBA
Pustynia Zachodnia

Polska Akademia Nauk
Instytut Historii Kultury
Materialnej
w Warszawie
/w ramach Combined
Prehistoric Expedition/